

Visie op sensing

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1 Ontwikkeling en betekenis van sensoren voor het politiewerk	3
1.2 Visie	4
2. Begripsbepaling sensing	5
2.1 Definitie	5
2.2 Afbakening	5
3. Huidige toepassing sensing binnen de politie.....	6
3.1 Algemeen.....	6
3.2 Huidige toepassing van sensing binnen de politie	6
4. Vooruitzichten sensing	8
4.1 (toekomstige) kansrijke ontwikkelingen.....	8
4.2 Gebruik van sensing voor patroonherkenning.....	9
4.3 Publiek-private ketensamenwerking.....	9
5. Privacy.....	11
5.1 Algemeen.....	11
5.2 Gegevensverwerking	11
6. Uitgangspunten sensing	12
BIJLAGE A	14

1. Inleiding

"In de vorige eeuw, nog voordat het informatietijdperk zoveel invloed had, bestond het politiewerk al uit het alert combineren van gegevens uit diverse bronnen. Zo verwachtte de veldwachter op een zwoele lentedag een toename van alcoholgebruik bij verlies van de plaatselijke voetbalclub. Hij kon zich voorbereiden op een vechtpartij in de plaatselijke kroeg. Door tijdig collega's te mobiliseren en de belangrijkste onruststokers te corrigeren wist de veldwachter escalatie te voorkomen".

De veldwachter nam waar met zijn zintuigen, combineerde informatiebronnen en was in staat om op het juiste moment tot actie over te gaan. De werkwijze van de politie is in de loop van de 20ste eeuw veranderd en gemoderniseerd. In de kern bediende een politieambtenaar zich in zijn werk lange tijd primair van opgedane eigen ervaringen en kennis, bijvoorbeeld met incidenten, evenementen, crises en wetsovertreders. Deze combineerde hij met zijn zintuiglijke waarnemingen, kortom door te horen, zien en voelen. Zo waren zaken als het weer, de tijd van het jaar, de locatie en het soort publiek van belang bij het kiezen van bijvoorbeeld de juiste tactiek. Technologische ondersteuning daarvan was lange tijd niet of nauwelijks beschikbaar, zeker niet in de basispolitiezorg.

1.1 Ontwikkeling en betekenis van sensoren voor het politiewerk

Richting het einde van de 20^e eeuw is de wijze waarop de maatschappij met gegevens omgaat ingrijpend veranderd. De afgelopen decennia hebben zich op het gebied van technologie revolutionaire ontwikkelingen voltrokken, onder meer in de ICT. Het gebruik van computers, camera's en later het internet en smart-phones behoeft geen nadere uitleg. De ontwikkelingen op dit terrein zijn vandaag de dag meer dan ooit gaande. De richting en de snelheid daarvan laten zich bovendien niet goed voorspellen.

Voor het politiewerk betekenen de nieuwe technieken een enorme verandering. De maatschappelijke (technische) ontwikkelingen gaan gepaard met ongewenste uitwassen en gedragingen. De uitdaging voor de politie is om deze uitwassen te kunnen bestrijden in hetzelfde tempo als waarin die ontwikkelingen plaatsvinden. Dit is alleen mogelijk door als politie zelf ook optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden die de moderne technieken bieden voor handhaving en opsporing. De politie van deze tijd kan het zich niet meer veroorloven om geen gebruik te maken van nieuwe technieken. Daar waar de veldwachter een eeuw geleden gebruik maakte van zijn waarnemingen en deze combineerde met eerder gedane kennis en ervaringen, heeft vandaag de dag het waarnemen met behulp van *sensoren* volop zijn weg gevonden binnen het politiewerk. De moderne informatiegestuurde agent heeft de beschikking over beveiligingsbeelden, soms met geluid, en wellicht een ANPR-camera of een bodycam. Sensoren zijn gewone middelen waarmee de politieambtenaar aan het begin van de 21ste eeuw zijn politiewerk verricht, mede omdat het middelen zijn die in het verlengde liggen van het menselijk waarnemingsvermogen. Het gebruik van sensoren behoort tot gewoon politiewerk.

Het aantal sensoren neemt toe. Ze worden goedkoper, breder toepasbaar, meer gebruikt en kunnen ook steeds meer in netwerken functioneren. Door dergelijke data uit sensoren te gebruiken en te combineren kan de politie veel effectiever te werk gaan en afwijkingen in maatschappelijke processen signaleren. Deze (potentieel) grote hoeveelheid informatie kan reeds met de huidige technologie in zekere mate worden ontsloten voor de directe operatie van de politie. De verwachting is dat toekomstige technologische ontwikkelingen, nog meer dan dat het nu het geval is, kunnen bijdragen aan de vergroting van de legitimiteit van het politiewerk. De heterdaad- en slagkracht van de politie wordt met behulp van sensingtechnologie vergroot. De ontwikkelingen op dit front moeten dan ook niet onnodig worden ingedamd daar waar zij voor de politie van toegevoegde waarde zijn. De inzet dient in verhouding te staan tot de gewenste bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Moderne technieken en middelen dragen bij tot een effectiever en efficiënter politieoptreden. Maar er moet worden gewaakt voor ongebreidelde controle op het doen en laten van burgers en verzameling van gegevens uit publieke en private omgevingen. Sensing raakt, in de huidige tijdgeest, immers aan de persoonlijke levenssfeer.

Het gebruik van sensoren is niet voorbehouden aan de overheid. Criminelen proberen traditioneel hun activiteiten weg te houden van ontdekking of hun informatiepositie te versterken door inzet van camera's en andere sensoren. In toenemende mate zien we het gebruik van mobiele sensoren via bodycams en zelfs UAV's door anderen dan de overheid. Criminelen proberen ook de opsporing te misleiden door sensornetwerken van de politie en andere overheden te beïnvloeden door bijvoorbeeld het gebruik van valse kentekenplaten, door toenemend gebruik van het openbaar vervoer of het verplaatsen van activiteiten naar minder sensorrijke omgevingen. Omdat de aard en omvang van misbruik van sensoren nog een relatief nieuw terrein is met volop groeimogelijkheden, is het zaak om als politie het misbruik te monitoren en te evalueren en countermaatregelen te treffen.

1.2 Visie

De Nederlandse samenleving heeft een open karakter. Dit open karakter brengt veiligheidsrisico's met zich mee. De politie is vanuit haar taakstelling gericht op het voorkomen, afwenden en inperken van veiligheidsrisico's. Sensoren leveren in toenemende mate een bijdrage aan de informatiepositie van de politie. De inzet daarvan gebeurt in samenwerking met (publiek-private) veiligheidsketenpartners.

Dit document beschrijft de visie van de politie op de toepassing van sensing binnen het politiewerk op de middellange termijn. De wereldwijde ontwikkeling in de sensortechnologie is voor de Nederlandse politie een gegeven. Er wordt in beginsel geen invloed op uitgeoefend, het gebeurt eenvoudigweg, als een autonome ontwikkeling. Dat wil niet zeggen dat binnen de politie alle opkomende nieuwe sensing technologieën automatisch worden ingevoerd. Aan het gebruik ervan gaat binnen de politie een zorgvuldig besluitvormingsproces vooraf. De toegevoegde waarde van nieuwe mogelijkheden wordt afgewogen tegen de meerwaarde voor het politiewerk, de kosten, de bescherming van de privacy en andere zaken. Het document bevat daarom geen keuzes over het daadwerkelijk inzetten van sensingmiddelen, maar beschrijft een aantal mogelijkheden en richtingen die realistisch en voorzienbaar zijn, overwegingen inzake privacy en risico's en uitgangspunten als de keuze voor intensieve publiek-private samenwerking. Dit visiedocument is niet te beschouwen als een blauwdruk voor de komende jaren, de dynamiek in technologische vooruitgang is immers groot. De uitwerking van sensing door politie vindt plaats binnen de beschikbare kaders van mensen en middelen (techniek en geld).

2. Begripsbepaling sensing

2.1 Definitie

Sensing is het waarnemen of verzamelen van informatie met betrekking tot een object of persoon met een technisch hulpmiddel (de sensor). Sensing gaat over sensoren. Sensoren zijn technische hulpmiddelen, die in de kern een verlenging van de menselijke zintuigen zijn. Microfoons kunnen bijvoorbeeld horen, camera's kunnen zien en weegplaten kunnen voelen. Sensoren zijn bijvoorbeeld in staat om een geluid, een gebeurtenis, een beweging, een temperatuur of een gewicht te herkennen. Sensoren kunnen apart of gecombineerd worden ingezet. Bij een gecombineerde inzet kunnen sensoren elkaar versterken in het gebruik, net zoals dat bij menselijke waarneming het geval is. Twee kenmerkende elementen van sensing zijn dus (1) het doen van waarnemingen en (2) met gebruikmaking van een technisch hulpmiddel.

Sensing dient ter ondersteuning van de politietaak. De sensoren worden ingezet om bepaalde gebeurtenissen waar te nemen die voor de politie relevant zijn. Het werken met sensoren (sensing) stelt de politie in staat om meervoudige en complexe waarnemingen te doen. Het menselijk waarnemen wordt door de inzet van technologie gericht ondersteund en versterkt. Dit geeft bijvoorbeeld de mogelijkheid om statistieken te ontwikkelen over criminele gedragingen, realtime alerteringen te voorzien van passende politie-inzet, criminele en terroristische activiteiten vroegtijdig te signaleren, "slimmer" en makkelijker op te sporen en het proactief vermogen van het handelend optreden te vergroten. De ontwikkeling en toepassing van sensortechnologie is cruciaal voor de politie om ook in de toekomst gezaghebbend en doelmatig te kunnen blijven optreden.

2.2 Afbakening

De visie op sensing richt zich primair op (de verschillende vormen van) *waarneming*. Het waarnemen van gebeurtenissen is geen doel op zich, het is een hulpmiddel, zoals de politie kan beschikken over meerdere hulpmiddelen. Sensing komt in de kern neer op het ontvangen van sensordata. De ontvangen data wordt vertaald en geïnterpreteerd. Kortom, er wordt waarde aan toegekend en daarmee wordt het informatie. Wanneer deze informatie met kennis en kunde in de juiste context wordt geplaatst (veredeling), spreken we van *intelligence*. De *intelligence* die voortkomt uit sensordata wordt gebruikt voor de doelen en taken van de politie, zoals de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde. Deze visie gaat nadrukkelijk *niet over intelligence* of over de wijze waarop de politie informatie uit verschillende bronnen en hulpmiddelen samenvoegt en gebruikt om strafbare feiten te onderzoeken en daders te identificeren. Echter, een afbakening van deze visie die niet verder gaat dan enkel het ontvangen van sensordata, doet geen recht aan het gebruik van deze data door politie. Voor een goed begrip van sensing gaat deze visie dus wel in op de meest relevante handelingen die worden verricht in *de fase direct na de waarneming*, namelijk patroonherkenning.

Gegevens die voortkomen uit sensoren, kunnen worden gebruikt voor het maken van profielen. Die profielen kunnen vervolgens weer gebruikt worden om de sensor gericht in te zetten, zodat de politie zich steeds beter en exclusiever kan richten op verdachte gedragingen. Het gebruik van profielen is niet onlosmakelijk verbonden met sensing, het kan ook plaatsvinden met geheel andere soorten gegevens. Patroonherkenning gaat verder dan enkel waarnemen. In dit document is geen visievorming op het onderwerp patroonherkenning opgenomen, maar wordt en marge de waarde van sensing voor patroonherkenning wel aangestipt (in paragraaf 4.2).

Daar waar het gaat om het door de politie analyseren van open bronnen, zoals social media, heeft de korpsleiding in 2013 een visiedocument vastgesteld. In dat document is een aantal domeinen benoemd die in de (operationele) processen van de politie worden uitgewerkt. Het plan van aanpak sensing, dat na vaststelling van deze visie wordt opgesteld, zal aansluiten bij de ontwikkelingen binnen het domein social media.

3. Huidige toepassing sensing binnen de politie

3.1 Algemeen

Binnen de politie wordt al langere tijd gebruik gemaakt van middelen die onder het begrip sensing vallen. Het betreft middelen die al ingeburgerd zijn, maar ook middelen en toepassingen die net beschikbaar zijn. Voor het gebruik van middelen die al 'ingeburgerd' zijn zoals radar en laserguns, maar ook voor middelen als bodycams, cameratoezicht en UAV's biedt de komst van één Korps Nationale Politie de mogelijkheid om te komen tot landelijke harmonisatie van het gebruik (juridische inzetcriteria), de aanschaf, technische voorzieningen et cetera. Het reikt, in het kader van deze visie, te ver om een uitputtende opsomming te geven van alle sensoren die ingezet worden door de politie. Voor de beeldvorming worden enkele toepassingen in dit hoofdstuk toegelicht.

3.2 Huidige toepassing van sensing binnen de politie

Binnen de politie worden bij diverse vormen van politie-inzet camera's gebruikt. De politie hanteert camera's in politievoertuigen om, met behulp van radarapparatuur, snelheidsovertreders te fotograferen. Daarnaast zijn de camera's met als doel kentekenplaatherkenning (ANPR-camera's) steeds intensiever in gebruik genomen. Met ANPR camera's kunnen kentekens van passerende voertuigen worden gescand en realtime vergeleken met referentielijsten van bijvoorbeeld gestolen, onverzekerde voertuigen of openstaande boetes. Voor directe acties en het verkrijgen van "hits" tijdens zo'n actie is de inzet van deze ANPR-camera's gebaseerd op artikel 3 Politiewet 2012. Opslag van gegevens is geregeld in een wetsvoorstel² dat in het parlement aanhangig is. Camera's die op de ME-voertuigen zijn geplaatst worden ingezet in reactie op ernstige overlast of voor toezicht tijdens risicovolle evenementen, zoals voetbalwedstrijden, demonstraties en dergelijke. Ook wordt gebruik gemaakt van bodycams voor toezicht en handhaving. Na een pilot in 2009, bedoeld om vast te stellen of de inzet van bodycams een verrijking zou zijn in het kader van de aanpak van geweld tegen politieambtenaren, zijn de bodycams in gebruik gebleven voor met name handhaving tijdens risicovolle evenementen en gebeurtenissen. Daarnaast zet de politie sensoren in ter bewaking en beveiliging van personen en vitale objecten zoals ambassades, door de inzet van bewegingssensoren en camera's met 'motion detection'.

Verder zet de politie camera's in met behulp van UAV's. Dit geschiedt op grond van artikel 3 Politiewet 2012. De politie mag dat onder gezag van de officier van justitie doen voor de opsporing van strafbare feiten (zoals bijvoorbeeld het opsporen van hennepkwekerijen, zware geweldsmisdrijven en andere High Impact Crimes) en onder gezag van de burgemeester bij een actuele verstoring van de openbare orde dan wel dreiging daarvan (bij demonstraties, evenementen of grootschalige incidenten zoals rampen of vermissingen van personen). Het gebruik van camera's in situaties waarin (nog) geen sprake is van een actuele verstoring van de openbare orde dan wel dreiging daarvan, valt onder het regime van de Gemeentewet. De inzet van UAV's in dergelijke situaties is overigens nu (nog) niet toegestaan³. Wat betreft UAV's zijn de huidige generatie camera's op UAV's niet in staat om personen herkenbaar in beeld te brengen. Een nieuwe generatie camera's op UAV's kan in de toekomst personen mogelijk wel herkennen.

Bovenstaande voorbeelden zijn met name camera gerelateerd, de politie is op dit type sensoren het meest toegelegd. Echter, tal van andere sensoren worden in toenemende mate ingezet ten behoeve van het politiewerk. Politieauto's met GPS sensoren aan boord voor een exacte plaatsbepaling zijn talrijk. De politie zet ook richtmicrofoons in om gesprekken af te luisteren van verdachte personen en bakens die plaatsbepaling van personen of objecten mogelijk maken. De Officier van Justitie kan bevelen een persoon stelselmatig te volgen of diens aanwezigheid of gedrag stelselmatig waar te nemen (artikel 126g van het Wetboek van Strafvordering). Het derde lid van dit artikel stelt dat hiervoor technische hulpmiddelen mogen worden aangewend, zoals bijvoorbeeld bakens of camera's. De Officier van Justitie kan ook bevelen technische hulpmiddelen aan te wenden in een besloten plaats, teneinde die plaats op te nemen, sporen veilig te stellen of technische hulpmiddelen te plaatsen (artikel 126k van het Wetboek van Strafvordering).

² Kamerstukken 33542

³ Een en ander wordt mogelijk gemaakt met het wetsvoorstel flexibel cameratoezicht (Kamerstukken 33 582).

Sensoren als een endoscoop, infraroodkijker of een robot kunnen bijvoorbeeld worden ingezet onder strikte voorwaarden.

In het verkeer wordt al geruime tijd gebruik gemaakt van laserguns om de snelheid van passerende voertuigen vast te stellen en van voelplaten om het gewicht van de lading van vrachtwagens te bepalen. Warmtesensoren in helikopters kunnen in het donker personen in het bos vanuit de lucht waarnemen, hiermee wordt de heterdaadkracht bij overvallen en andere zware criminaliteitsvormen vergroot en wordt de opsporing op de grond gericht ondersteund. Met reuksensoren kunnen bepaalde stoffen opgespoord worden, zo bestaan er surveillanceauto's die uitgerust zijn met een koolmonoxidemeter om bij binnentreding van een woning eerst te "sniffen" op de aanwezigheid van het gas. Analyse systemen (Raman, Fourier-Transform Infrared, Near InfraRed), worden door de Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmanteling (LFO) drugslabs gebruikt bij het doormeten van onbekende stoffen. Blootstelling aan gevaarlijke stoffen wordt voorkomen en desgewenst kunnen de juiste voorzorgsmaatregelen worden getroffen om de veiligheid van collega's en de omgeving te waarborgen. Kortom het aantal sensoren waar de politie gebruik van maakt is al groot en zal ook nog verder toenemen.

4. Vooruitzichten sensing

4.1 (toekomstige) kansrijke ontwikkelingen

Over de ontwikkelingsmogelijkheden en kansen van sensoren in de toekomst valt slechts uitsluitend op hoofdlijnen iets te zeggen. Wat er zich aandient qua nieuwe, nog niet bekende sensoren, laat zich moeilijk voorspellen. In zijn algemeenheid is er sprake van een *ontwikkeling van nieuwe toepassingsmogelijkheden van bestaande sensoren*. Bestaande sensoren worden kleiner en verbruiken minder stroom, de nauwkeurigheid verbetert, ze zijn eenvoudiger te koppelen in netwerken van meerdere ongelijksoortige sensoren (en andere bronnen) en in staat om autonoom samen te werken. Meer functies zijn geïntegreerd in één sensor, ze worden goedkoper, meervoudig toepasbaar en wegwerpbaar. Ze bieden nieuwe kansen voor een slagvaardiger politieoptreden. Zo ontwikkelen camera's zich gaandeweg tot 'slimme camera's', ze gaan van 'kijken' naar 'zien' en zijn in staat realtime afwijkingen te herkennen. *Kleine sensoren verdwijnen naar de achtergrond en maken steeds vaker plaats voor een (embedded) sensorsysteem die context specifiek werkt*. Dit houdt in dat de sensor rekening gaat houden met de gebruiker, adaptief is, leert en anticipeert, vooruit loopt en denkt.

Wanneer sensoren in een (publiek-private) netwerkomgeving functioneren biedt dat (nog) meer mogelijkheden voor effectievere politieinzet. Het proefproject Stratumseind in Eindhoven laat bijvoorbeeld zien dat met camera's bezoekersstromen kunnen worden gedetecteerd. Gegevens over aantallen personen, gekoppeld aan gegevens met bijvoorbeeld buitentemperatuur en seizoenen, kunnen een indruk geven wanneer bij bepaalde evenementen in een jaargetijde meer of minder publiek te verwachten is. Inzichtelijk wordt onder welke condities de kans op wanordelijkheden meer of minder groot is. Een dergelijke toepassing is uiteraard zeer waardevol bij het maken van draaiboeken metinzetscenario's. Een sensor kan ook andere sensoren inschakelen, een particuliere camera of mensen die lid zijn van een community (zoals burgernet) een alert geven om te gaan kijken. Naast het herkennen van patronen kunnen sensoren in toenemende mate ook met behulp van biologische verificatie technieken de identiteit vaststellen van personen, zoals gezichtsherkenning. Dit type camera's moet in de toekomst kunnen worden ingezet ter uitoefening van de politietaken. Een camera neemt in dit geval niets anders waar dan wat een politieagent met zijn ogen zou kunnen waarnemen, het is dus in feite een waarneming ten behoeve van "gewoon politiewerk".

Sensoren zijn niet voorbehouden aan één werkproces binnen de politie. Op gegevens uit waarnemingen kunnen meerdere werkprocessen zijn 'geabonneerd'. Bijvoorbeeld bij ANPR, gegevens uit waarnemingen kunnen zowel voor handhavings-, opsporings- en intelligence doeleinden worden gebruikt.

Buiten de politie om vindt een grote ontwikkeling van sensoren plaats, die voor de politie bruikbaar zijn of invloed hebben op de politie informatiestromen. Door de groei van de mogelijkheden om op veel plaatsen draadloos online te gaan met hoogwaardige 4G verbindingen en de enorme groei van mobiele toestellen (smartphones) is het nu al mogelijk om met tal van sensoren plaats te bepalen, geluid te identificeren en streaming video te gebruiken. Een voor de politie zeer belangwekkende ontwikkeling is de opkomende beschikbaarheid van 'smart glasses'. Er zijn al enkele kleine testen uitgevoerd voor de politiepraktijk in het buitenland. Informatie gestuurd politieoptreden wordt vergemakkelijkt, omdat de drager taak, plaats en tijdrelevante informatie krijgt op basis van wat hij door de bril ziet. De GPS-plaatsbepaler, de camera en microfoon maken het aantrekkelijk en veiliger (dan met de bodycam) om de smart glass te gebruiken bij bijvoorbeeld risicovolle situaties. In publiek-private toezichtruimtes kan onder regie van de politie en gekoppeld aan politiemeldkamers live worden meegekeken. Voorspelbaar is dat ontwikkelingen in het medische domein van invloed zijn op de wijze waarop bijvoorbeeld een wijkagent aan zijn informatie komt. Informatie uit track and trace systemen voor demente ouderen of informatie uit sensoren die het mogelijk maken om lichaamsfuncties automatisch te meten zullen van invloed zijn op de wijze waarop de politie zal worden gealerteerd bij afwijkingen. De hulpverleningstaak kan effectiever en efficiënter worden uitgevoerd.

De toepassing van sensingmiddelen helpt de politie in het uitvoeren van haar taak. Daarbij blijft de politie alert op eventuele tekortkomingen of benodigde verbeteringen in het opbouwen van haar informatiepositie. Indien dit het geval is en dit tekort kan worden aangevuld met nieuwe technologieën of toepassingen, zal het gebruik daarvan zeker overwogen worden.

In de paragraaf over privacy-bescherming wordt nader ingegaan op de wijze waarop dit wordt gedaan, onder meer door het uitvoeren van een Privacy Impact Assessment⁴. Van geval tot geval zal worden beoordeeld of zo'n nieuwe toepassing dient te worden toegevoegd aan het politiearsenaal en of sprake is van inpasbaarheid in de bestaande wettelijke kaders en de bijbehorende privacybescherming. Indien nodig dient daarvoor aanvullende wetgeving te worden gemaakt of dient in voorkomende gevallen van gebruik te worden afgezien omdat de inzet ervan niet voldoet aan de vereisten van privacybescherming, proportionaliteit en subsidiariteit.

4.2 Gebruik van sensing voor patroonherkenning

Het beschikken over gegevens uit sensoren stelt de politie in staat om profielen op te stellen van verdachte gedragingen of verdachte personen. Het verzamelen van gegevens is vaak geautomatiseerd en het gaat daarbij meestal om (zeer) grote hoeveelheden gegevens. Die overvloed aan gegevens wordt gewoonlijk niet handmatig bekeken. De gegevens worden meestal pas geraadpleegd als er sprake is van een incident. In sommige gevallen worden de gegevens geanalyseerd op patroonherkenning. Dat levert intelligence op die preventief kan worden gebruikt. In beginsel betreft dit het gebruiken van de gegevens en niet het waarnemen, strikt genomen dus geen sensing. De intelligence wordt in de tweede fase van de waarneming echter wel gebruikt om de inzet van sensoren gericht te laten plaatsvinden.

Een toepassing van patroonherkenning is het inzetten van een combinatie van sensoren, een sensornetwerk. Met sensornetwerken kunnen op basis van profielen complexe waarnemingen worden gedaan. Met behulp van sensoren kunnen dan vervolgens alerteringen plaatsvinden, waarna politie-inzet kan volgen, niet alleen repressief, maar ook om criminaliteit te voorkomen. Ook kunnen achteraf analyses plaatsvinden van opgeslagen sensordata. Het onderwerp is om privacyredenen gevoelig, de politie acht het noodzakelijk om samen met de wetgever de mogelijkheden tot de inzet van sensoren(netwerken) ten behoeve van patroonherkenning te verruimen.

4.3 Publiek-private ketensamenwerking

Binnen het private domein zijn tienduizenden sensoren in werking, die rechtstreeks in de politiemeldkamer en publieke en private cameracentrales gezien en soms zelfs bij de operationele dienders gebracht kunnen worden. Ook particuliere beveiligingsorganisaties beschikken over een zeer een grote hoeveelheid sensorinformatie. Veel andere organisaties beschikken eveneens over informatie die tijdens incidenten/onderzoeken/evenementen voor het politiewerk van belang kan zijn (denk aan informatie over schepen, luchtvaart, lading, geldstromen, passagiers op schepen, bussen en vliegtuigen, betalingsverkeer, bonuskaarten, et cetera). Een potentieel aan publiek private data, die voor politie kansrijk is voor de handhaving en opsporing. Er zijn voorbeelden te over. Denk aan een effectieve samenwerking met betrekking tot incidenten waardoor een zodanige tijd- en informatiewinst kan worden geboekt, dat incidenten minder vaak voorkomen en de duur en kosten van incidenten van openbare orde en veiligheid significant afnemen. Politie wordt geen eigenaar van publiek-private (technische) sensoren, maar gebruikt daar waar nodig en binnen de juridische kaders de publiek-private data.

Het vermogen om data te ontvangen en informatie te leveren aan de politie en haar partners is dé uitdaging van de politie. Het gaat hier om zogenaamde big data, dus om een gegevensstroom die met het menselijk brein alleen niet meer verwerkt kan worden. Het delen van informatie tussen (soms ad hoc-) partners vereist een afgeschermd omgeving voor vertrouwelijke gegevens en daarnaast een open structuur waarin gegevens, daar waar nodig, realtime kunnen worden uitgewisseld.

Binnen het politiedomein vraagt het om de ontwikkeling van het vermogen om met grote snelheid grote data- en informatiestromen te kunnen verwerken tot bruikbare informatie. De onderwerpen die de politie in het kader van publiek-private samenwerking oppakt zijn:

1. Het actief ontsluiten van relevante (fysieke en virtuele) publieke en private sensoren en sensornetwerken;

⁴ Een Privacy Impact Assessment (PIA) is een hulpmiddel om bij ontwikkeling van beleid, en de daarmee gepaard gaande wetgeving of bouw van ICT-systemen en aanleg van databestanden, privacyrisico's op gestructureerde en heldere wijze in kaart te brengen. Het PIA-toetsmodel is specifiek gericht op de Rijksdienst en bedoeld voor toepassing op alle beleidsgebieden en binnen alle rechtsdomeinen.

2. Het realtime kunnen verwerken en correleren van complexe hoeveelheden data om scenario's die zich voordoen tijdig te identificeren en deze informatie geschikt te maken voor besluitvorming over inzet van politiecapaciteit in afstemming met partners;
3. Proactief bijdragen aan de ontwikkeling van wetgevingsaanpassingen met behoud van legitimiteit;
4. Met private en publieke ketenpartners een sensor-ontsluitings- en verwerkingsinfrastructuur opzetten die realtime werkt;
5. Met private en publieke ketenpartners de mogelijkheden tot het inrichten van een kennis- en expertisecentrum op het gebied van sensing verkennen.

5. Privacy

5.1 Algemeen

De moderne mens werkt steeds meer met sensoren (Quantified Self, sociale media). Zo weet Albert Heijn dankzij de bonuskaart beter wat een individu verbruikt aan supermarktartikelen, sollicitatiegesprekken worden voorbereid met informatie uit Facebook en LinkedIn. Sensing vraagt bewustzijn van de spanning tussen bescherming van het individu en bescherming van de samenleving.

Het verzamelen en gebruiken van gegevens is niet nieuw bij de politie en omgang met gegevens is geregeld in de diverse wettelijke bepalingen die van toepassing zijn op de politie. Het wetboek van strafvordering, de Wet politiegegevens, de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens en de Wet bescherming persoonsgegevens zijn bekende voorbeelden die ieder voorschriften geven die relevant zijn voor de taakuitvoering van de politie enerzijds en de bescherming van de privacy van betrokken personen anderzijds. Voor de huidige sensingtechnologieën gelden de gebruikelijke wettelijke bepalingen.

Eerder in deze visie is uiteengezet dat over de daadwerkelijke inzet of uitrol van (nieuwe) sensoren op afzonderlijke momenten beslissingen worden genomen. Dat kan zijn als een bepaald systeem geïntroduceerd wordt bij de politie, of als een wetsvoorstel wordt voorbereid voor een bepaalde toepassing. Op dat moment worden ook de mogelijke gevolgen voor de privacy beoordeeld. De PIA rondom het lopende wetsvoorstel ANPR, waarin het voor de politie mogelijk wordt om ANPR-data 28 dagen op te slaan, kan als voorbeeld dienen.

5.2 Gegevensverwerking

Het doel van sensing is om het waarnemingsvermogen van de politie in kwalitatieve en kwantitatieve zin te vergroten. Dat kan de vraag oproepen of "meer waarnemen" ook betekent "meer inbreuk op de persoonlijke levenssfeer." Op sommige vlakken vindt een (gerechtvaardigde) toename van gegevensverwerking plaats, op andere vlakken is de gegevensverwerking gericht. In alle gevallen is sprake van zorgvuldige omgang met persoonsgegevens volgens de daartoe gestelde wettelijke kaders.

Een belangrijk doel van sensing is om gebeurtenissen waar te kunnen nemen die anders aan de aandacht van de politie zouden ontsnappen. Hierbij worden gegevens verwerkt van personen waarin de politie vanuit haar taak is geïnteresseerd, dus schenders van de openbare orde, verdachten van strafbare feiten, en hulpbehoevenden. Daarnaast worden onvermijdelijk gegevens vastgelegd van personen en gedragingen die buiten het aandachtsgebied van de politie vallen, een zogenaamde "bijvangst". Van doorslaggevend belang is, dat de politie primair gegevens verwerkt die voor de taakuitvoering van de politie van belang zijn. Het gaat daarbij om schendingen van de openbare orde, van potentiële strafbare feiten, of van incidenten waarbij de hulp van de politie nodig is. De politie richt zich voornamelijk op het detecteren van afwijkende gedragingen en doet dit ten dienste van de slachtoffers/hulpbehoevenden. In het verleden, als er vanuit de maatschappij een behoefte was aan meer of snellere assistentie van de politie, ging dat gepaard met een roep om "meer blauw op straat". Sensing is een moderne manier om daar gehoor aan te geven. Door inzet van moderne middelen kan de politie sneller en beter gestuurd worden en eerder ter plekke zijn, daar waar nodig. Het voorziet daarmee in een behoefte en past binnen de taak van de politie. Bij de inzet van middelen is de politie altijd gebonden aan de regels en onderdeel daarvan is altijd proportionaliteit en subsidiariteit. Die afweging wordt niet in dit document gemaakt. In algemene zin geldt dat inzet van middelen nooit zonder doel of ongelimiteerd plaatsvindt. Er is altijd een afweging en er zal dus ook geen sprake zijn van landelijke dekking. Middelen worden ingezet op strategische plekken of op plekken waar een verhoogde kans is op afwijkend gedrag, denk aan bijvoorbeeld uitgaansgebieden.

6. Uitgangspunten sensing

In voorgaande hoofdstukken is geduid wat sensing is, welke toepassingsmogelijkheden er zijn nu en in de toekomst en hoe de politie de privacy waarborgt. Samenvattend hanteert de politie bij de positionering en uitvoering van het onderwerp sensing de volgende uitgangspunten:

Sensor(technologie) volop mogelijk maken

Sensoren vormen een noodzakelijke aanvulling op het arsenaal van de politie. Met sensoren kan slimmer worden waargenomen. Het ligt in de lijn der verwachting dat de omvang en snelheid van gegevensstromen in de maatschappij alleen maar toe zal nemen. De ontwikkeling en toepassing van sensortechnologie is daarom cruciaal voor de politie om ook in de toekomst tenminste dezelfde kwaliteit en snelheid van het optreden te kunnen bieden. Vormen van sensortechnologie moeten daarom ook voor de politie beschikbaar zijn.

Sensing heeft nadrukkelijk een plaats binnen de informatiegestuurde politie

Sensoren bieden de politie mogelijkheden om efficiënter en effectiever de politietaak te kunnen verrichten. De aansluiting op 'informatie gestuurde politie' wordt versterkt. De inrichting van publiek-private toezichtruimtes kunnen in grote mate bijdragen aan de verdere professionalisering van informatie gestuurd politiewerk. De politie wordt steeds afhankelijker van betrouwbare informatie. Daarbij wordt operationele informatie zo snel mogelijk gedeeld met andere partijen voor wie die informatie relevant is. Door de inzet van sensortechnologie worden mogelijkheden voor een nagenoeg realtime beoordeling van situaties, bijvoorbeeld bij intake en noodhulp, mogelijk. Niet het opslaan van sensordata als zodanig is het doel, maar het intelligente gebruik ervan, in relatie tot een slagkrachtige handhaving en opsporing.

Sensing voor “gewoon politiewerk”

Sensoren moeten worden gezien als gewone middelen waarmee de politieambtenaar aan het begin van de 21e eeuw zijn politiewerk verricht, mede omdat het middelen zijn die in het verlengde liggen van het menselijk waarnemingsvermogen. Het gebruik van sensoren behoort tot het reguliere politiewerk. Dat uitgangspunt is overigens niet absoluut. Wanneer nieuwe middelen worden ingezet, of er wezenlijke veranderingen plaatsvinden door nieuwe toepassingen, gaat een zorgvuldig besluitvormingsproces vooraf (bijvoorbeeld door een PIA en/of politieke besluitvorming bij wetsvoorstellen).

Politie participeert in publiek-private ketensamenwerkingsverbanden

Voorspelbaar is dat vóór 2020 90% van de private en publieke (geautomatiseerde) informatiestromen, die op de Nationale Politie afkomen, afkomstig zijn uit private en publieke sensoren. Daar ligt een groot potentieel voor de versterking van alertheid en slagkracht van de politie bij maatschappelijke verstoringen. Publiek private ketensamenwerking is nu en in de toekomst essentieel om de politie te voorzien van betrouwbare informatie. De politie zet daarom nadrukkelijk in op de ontwikkeling van haar eigen publiek sensoren(netwerk) en zoekt binnen de kaders van de vigerende wet- en regelgeving nauwe samenwerking met de publiek-private sector. De politie ontwikkelt niet zelf allerlei vormen van sensoren maar stelt zich in de keten op als eindgebruiker. Bij de verdere ontwikkeling van toepassingsmogelijkheden van sensing binnen de politie ligt de focus op de vergroting van het vermogen om relevante sensordata en –informatie ook te ontvangen en te delen met organisaties en personen buiten de politie.

De politie wil met enkele publiek-private partners tot structurele voorzieningen komen ten aanzien van sensing, voor wat betreft de inname van sensorinformatie en de mogelijkheden tot onderlinge informatiedeling. Politie zet doelgericht en actief in op ketenpartnerschap bij de co-creatie met externe kennisinstellingen en de publiek-private sector. Te denken valt aan mogelijkheden voor het co-financieren van gezamenlijke initiatieven.

Sensingtechnologie inpassen in een netwerk, maar met fasering

Sensoren leveren resultaten op en dragen bij aan efficiënter en effectiever politiewerk. In steeds meer gevallen maken sensoren ook deel uit van een netwerk en is de waarneming geautomatiseerd. Die netwerken zijn op hun beurt vaak gekoppeld aan een databank en soms gekoppeld aan een meldkamer. De sensoren geven dan continu hun signaal door en zodra dat signaal opvallend of afwijkend is, wordt dat binnen het netwerk gesignaleerd. Het gevolg is dat dan meteen een alertering naar de gebruiker gaat. Daarmee is een sensornetwerk een geschikt instrument voor een real-time aanpak. Wanneer gegevens worden verzameld en vastgelegd is het sensornetwerk ook geschikt voor intelligence-doeleinden en voor raadpleging achteraf. Sensing via netwerken dient te worden bevorderd, uiteraard met inachtneming van alle eisen die de privacybescherming daarin met zich brengt. Dat betekent niet dat de politie nu op alle vlakken toewerkt naar een netwerk van alle denkbare sensoren en op bovenlokaal of landelijk niveau. Een dergelijke ambitie is niet alleen kostbaar maar ook riskant omdat een goed werkend netwerk ook vereist dat er geen technische problemen zijn of kinderziektes bij de operationalisering.

Adequate bescherming van de privacy van burgers

De politie richt zich bij de inzet van sensingtechnologieën voornamelijk op het detecteren van afwijkende gedragingen. Identificerende gegevens worden pas ontsloten wanneer sprake is van vooraf gedefiniëerd verdacht gedrag, behoudens gevallen waarin de wetgever anders heeft bepaald. Zo maken Privacy Impact Assessments (PIA) deel uit van de werkwijze van de politie. Vanuit het oogpunt van respect voor de samenleving en haar individuen wordt het gebruik van sensoren door politie omgeven door zorgvuldigheid en transparantie.

Proactieve verbinding met de wetgever noodzakelijk

De snelheid van de technologische ontwikkelingen en het gebruik daarvan nemen toe. Ook criminelen en terroristen maken in toenemende mate gebruik van sensoren. Zij voelen zich niet gebonden aan wet- en regelgeving. Dit veroorzaakt een voortdurende 'wedloop' tussen deze groeperingen en de handhavende overheid, een 'wedloop' die van invloed is op de kracht van het handhavende systeem. Daarom is een proactieve verbinding met de wetgever noodzakelijk.

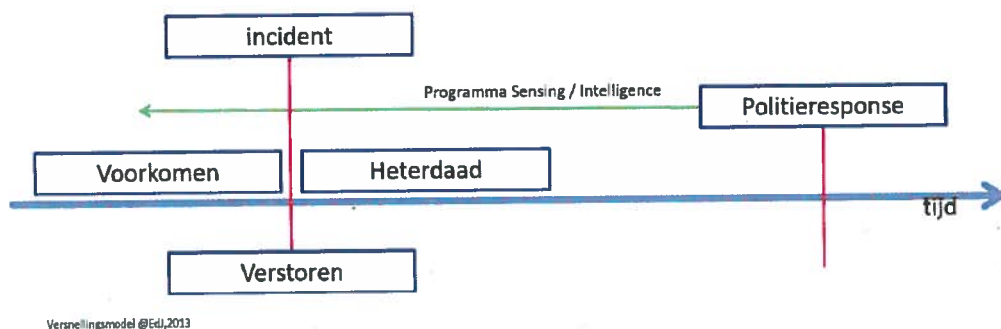
De ontwikkelingen met betrekking tot sensing en daarop gerichte innovatie worden vanuit het oogpunt van efficiency, effectiviteit en legitimiteit binnen de Nationale Politie landelijk gestuurd en beheerd door programma Sensing. Dit visiedocument en daarmee bovenstaande uitgangspunten worden vertaald in een concreet programmaplan (zie ook bijlage A).

BIJLAGE A

Door de korpsleiding is aan de aandachtsgebiedhouder Digitalisering en Cybercrime de opdracht verstrekt tot het inrichten van een Programma Sensing. Dit programma is ingericht met een programmamanager en drie projectleiders op de onderwerpen:

1. Cameratoezicht
2. ANPR
3. Bodycams

Het programma Sensing ontwikkelt, onderzoekt de ontwikkelingen in sensortechnologie en de betekenis hiervan voor het Korps Nationale Politie. Het programma brengt advies uit over de toepassingsmogelijkheden en de consequenties hiervan voor de samenleving en de politie. Het programma richt zich op sensoren die de politie ondersteunen in de handhaving en opsporing, zeker als de tijdsfactor van belang is.

Het Programma Sensing dient na goedkeuring van de visienota een samenhangend programmaplan in waarin zichtbaar wordt gemaakt hoe binnen vier jaar de volgende voorstellen worden aangeboden ter besluitvorming:

- ontsluiten van sensornetwerken van derden in de keten van rechts- en ordehandhaving;
- een gedragen publiek privaat cameratoezichtconcept in samenwerking met beveiligingsorganisaties, gemeenten en andere publieke- en private organisaties;
- inrichten van voorportalen bij en ten behoeve van de politie voor regie op de inkomende informatiestromen;
- ontwerpen van een toezicht concept op het gebruik van sensoren door onbevoegden;
- in nauwe samenwerking met kennisinstellingen het inrichten van diverse operational fieldlabs (proeftuinen) door middel van sensor technologie bijvoorbeeld voor cameratoezicht¹
- ontwerpen van borgingssystemen voor de naleving van regelgeving, juiste werking van systemen en het articuleren van vragen voor wetgeving;
- organiseren en implementeren van een nationaal werkend ANPR-netwerk, afgestemd op de gebruikerswensen ten behoeve van handhaving en opsporing, waaronder begrepen camera's en ICT-voorzieningen;
- inrichten van een beheerorganisatie voor de ANPR voorziening.
- harmoniseren en organiseren betreffende het gebruik van publiek privaat cameratoezicht ten behoeve van het politiewerk;
- ontwikkelen en harmoniseren van het gebruik van bodycams door de politie.

Bij bovenstaande resultaten is primair aandacht voor WPG, privacy en wetgeving. Gelet op de snelheid van ontwikkelingen in de wereld van de technologie is voorstelbaar dat als gevolg van nieuwe strategische keuzes onderwerpen of opdrachten aan het programma zullen worden toegevoegd. De projectaanpak van het programma staat garant voor een vakkundige implementatie in de lijnorganisatie. Deze implementatie gaat verder dan alleen een technische implementatie. Juridische, organisatorische en politiek-bestuurlijke aspecten worden in samenhang meegenomen.

¹ Samenwerking met Rijkswaterstaat; het ontsluiten van camerabeelden op de autosnelweg en onderzoek betreffende bodycams.

Het programma is met name gericht op het articuleren van de businessvraag. Daar waar vanuit IV, financiën, HRM of facilitair een bijdrage noodzakelijk is, zal het programma initiatieven nemen om in samenspraak met deze directies een integraal aanbod aan het besluitvormingsproces mogelijk te maken. Dit impliceert dat de verantwoordelijkheid voor de ondersteunende bijdragen ligt bij deze directies. Het programma zal "oud voor nieuw" als uitgangspunt nemen, wat betekent dat niet iedere ontwikkeling kan of moet leiden tot uitbreiding of stapeling van mogelijkheden. Het uitfaseren van oude mogelijkheden zal nodig zijn om nieuwe mogelijkheden te financieren.